

Élisabeth de Feydeau

GUERLAIN

traducere din limba franceză de
MAGDA RĂDUȚĂ

Cuprins

PIERRE-FRANÇOIS PASCAL	9
Fuga	11
Pe drum	18
Rue de Rivoli	30
O anume idee despre frumusețe	39
Guerlain și dublul său	42
Muncă și iar muncă!	50
Furnizor al Curții Imperiale	61
„Maestrul Guerlain”	67
AIMÉ	73
Preluarea	75
Marea încercare	92
1889, un an de răscruce	97
Un creator înăscut	106
Ultima notă	125
JACQUES	131
În umbra femeilor în floare	133
Voilà Pourquoi J’Aimais Rosine	150
Poetul la lucru	154

„Ora albastră” din Belle Époque	166
În război	170
Couturierii-parfumieri	178
Acea „Epocă de Aur”	182
Anii negri	187
În familie la Mesnuls	190
Mersul lumii	193
Sub cizma nemțească	199
Eliberarea!	207
Moștenirea	209
Copilul-minune	214
Exercițiul narcisei	218
La treabă!	222
Amurgul unui zeu	227
Epilog	229
Bibliografie	238
Mulțumiri	248

PIERRE-FRANÇOIS PASCAL

FUGA

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, Abbeville era un oraș liniștit, care număra nouăsprezece mii de locuitori. Timidă și închisă îndărătul zidurilor de apărare devenite de multă vreme nefolositoare și pe care se plantaseră arbori, cetatea somnola la umbra multor ateliere și a numeroaselor biserici și mănăstiri, adunate toate în jurul primăriei, Hôtel de la Gruthuse, care adăpostea întreaga administrație a domeniului regal: Présidial¹, Sénéchaussée², Grenier à Sel³ și Amirauté⁴.

Orașul nu era urât. În afară de case frumoase cu acoperișuri de țiglă, trei spitale, câteva hoteluri și palate, înfățișarea îngrijită îi era sporită de grădini largi și de alte întinderi de verdeață. Călătorul englez Arthur Young, care

¹ Tribunal regional înființat în secolul al XVI-lea, cu atribuții civile și penale (n. tr.).

² Unitate administrativă regională condusă de un seneșal (mareșal de curte, reprezentant juridic al regelui) (n. tr.).

³ Tribunal comercial unde se judecau acțiunile de neplată a dărilor către Curte. Numele vine de la depozitul unde se colectau impozitele – în natură – din exploatarea de sare (n. tr.).

⁴ Amiralitatea.

vizitate urbea în 1789, nu păruse însă prea încântat: „Orașul e prost construit; mare parte din case sunt din lemn, cu un aer de vechime cum n-am mai văzut niciodată; în Anglia, asemenea case au fost de mult dărâmate.”

Judecata lui Young pare din cale-afară de severă. Poate fiindcă nu știa nimic despre istoria lui Abbeville. În 1514, Ludovic al XII-lea se căsătorise chiar acolo cu Maria Tudor, sora lui Henric al VIII-lea al Angliei. În 1637, Ludovic al XIII-lea făcuse, în biserica Ordinului Minimilor, legământul prin care închina Sfintei Fecioare întreg regatul Franței. La nici treizeci de ani după aceea, Ludovic al XIV-lea pusese bazele industriei textile, înființând Manufactura Regală de la Rames. În 1717, țarul Petru cel Mare găsisese cetatea îndeajuns de interesantă ca să se oprească acolo în drum spre Paris. O singură întâmplare nefericită a pătat fața orașului: execuția cavalerului de La Barre, în 1765.

De atunci, totuși se pare că Abbeville intră în declin. Nici Revoluția nu dezmorțește prea mult micuța cetate picardă. Locuitorii ei nu sunt dintre aceia însuflețiți de ideile noi. În această cetate din nord, unde iarba crește încă în voie pe ulițe, se naște la 20 Germinal, din anul VI, adică pe 3 aprilie 1798, Pierre-François-Pascal Guerlain.

Familia Guerlain, datând din vremea domniei lui Ludovic al XIV-lea, era înstărită. Numele ei, de altfel destul de răspândit în Picardia, se trage din cuvântul „guerle”, care în franceza veche însemna „chiorăș” – trimițând nu la „uitătura dușmănoasă”, ci chiar la particularitatea fizică a strabismului.

În 1665, notarul de la abația burgului Samer, în apropiere de Boulogne-sur-Mer, înregistrează decesul unui anume Gratien Guerlain, care fusese căsătorit cu Marie Magnier și avusese șase copii, printre care pe Claude, însurat cu Agnès Muidebled, fiica unui chirurg. Din căsătoria acestora se vor naște trei copii: Claude, Marie-Françoise și

Jean-François. Celebra familie de parfumieri va porni de la ultimul prunc.

În 1736, tânărul Jean-François se însoară cu Charlotte Leuillet, care, în 1743, îi dăruiește un fiu. La vârsta de treizeci de ani, băiatul lui Jean-François se căsătorește cu Suzanne Duquesne. Din păcate, nu-și va cunoaște decât prea puțin fiul, pe Louis-François, născut în 1776, cu doi ani înainte de moartea părintelui. Rămas orfan de timpuriu, Louis-François Guerlain se căsătorește cu Marguerite-Augustine Dairaine și preia afacerea socrului. Devine „cositorar“, fabricant de vase din cositor, o meserie mai apropiată de artă decât de meșteșug. Mai e și „lumânărar“, fabricant de lumânări din seu, adică din grăsime animală topită și strecurată; nu e încă vremea în care lumânările să fie amenințate de apariția lămpilor cu ulei.

În acest an, 1798, venirea pe lume a unui fiu, Pierre-François-Pascal, după nașterea unei fete, Augustine-Thérèse-Antoinette, e un semn bun pentru familia Guerlain. La câteva zile, băiețelul e botezat în biserica parohială din Saint-Vulfran. Naș îi este unchiul lui, Pierre-Jacques Riquier, iar nașă, bunica, Marie-Suzanne Duquesne.

Afacerile îi merg foarte bine lui Louis-François Guerlain și încă o gură de hrănit nu-i strică defel planurile. Dar, din ambiție sau fiindcă vrea să mai schimbe ceva, se hotărăște să-și diversifice afacerea și să se facă „negustor de mirodenii“. Condimentele sunt un domeniu pe care la vremea respectivă îl stăpânesc englezii, după ce fusese al olandezilor. Dar lumea lor apune încet-încet, fie că vorbim de condimentele folosite în farmaciile, fie de cele din bucătării. Niciunele nu mai au monopolul savorii. Cardamomul și șofranul, scorțișoara și ghimbirul sunt date uitării – numai în patiserii își mai găsesc loc. E vremea ierburilor aromate locale – cimbrul, dafinul, tarhonul –, după cum e vremea ciupercilor, a caperelor și mai ales a sării și zahărului.

Totuși în prăvălia lui Guerlain se vând nușoară, cuișoare, vanilie și scorțișoară; miremele plutesc prin toată casa, umplu odaia din spate și îi gâdilă simțurile micuțului Pierre-François-Pascal.

Louis-François Guerlain pare să fie un om fericit. Se străduiește să le transmită copiilor dragostea de muncă și respectul pentru lucrul bine făcut, alături de calitățile care sunt, în ochii lui, esențiale: curajul și strictețea. Dar și generozitatea, firește. Fiindcă Louis-François, atât de cumpătat cum pare, atât de reținut – și în viața profesională, și în familie –, știe să fie atent și la ceilalți. A avut noroc în afaceri, așa că nu se dă înapoi să-i ajute pe cei mai puțin norocoși dintre concetățenii lui și își înmulțește operele de binefacere.

Louis-François e fericit în mijlocul alor săi și pare că nu mai vrea nimic altceva decât să-și continue viața liniștită și dedicată în întregime muncii, așa cum se întâmplă cu mare parte din burghezia meșteșugărească. „În rândurile ei se regăsesc familiile cele mai unite, scrie la 1764 omul de știință Marie Thiroux d'Arconville, fiindcă virtutea e cea care domnește peste toate simțămintele; unde religia și bunele moravuri sunt cele mai respectate; unde supunerea față de cei cărora le datorezi viața e neștirbită; unde cinstea e fără pată [...] ambiția se întâlnește rar. Luxul e alungat de aici, iar patimile, lipsindu-le obiectul care să le ațâțe, nu le tulbură sufletele.”¹

Fără îndoială că Pierre-François-Pascal Guerlain a fost influențat de modelul patern, relativ sever. Alături de părinți și de sora lui mai mare, duce o viață liniștită, obișnuită, în rândul burgheziei de provincie – o viață pe care

¹ Marie-Geneviève-Charlotte Thiroux d'Arconville (1720-1805): *De l'amitié* (1764) (n. red.).

nu o tulbură niciun eveniment ieșit din comun. În casa din rue de l'Échevinage, rebotezată rue de la Municipalité, traiul familiei Guerlain se deapănă lin, fără greutate și surprize.

Totul ar părea aproape idilic dacă Louis-François, rămas orfan la vârsta de doi ani și lipsit așadar el însuși de dragostea paternă, n-ar fi tare stângaci în a-și arăta afecțiunea față de copiii săi. Or, el nu știe nici cum, nici în ce fel, ba chiar nici când să facă asta. Toată viața îi e închinată muncii. Curajul și hotărârea nestrămutată de a asigura viitorul material al familiei sunt, în ochii lui, mărturii suficiente ale dragostei pe care i-o poartă. Mărturisirile sentimentale și reveriile romantice nu se prea întâlnesc în acest cămin de meșteșugari sărguincioși. Iubirea e strict pudică. Contează doar roadele unei munci stăruitoare și cinstite, căreia i se dedică toată forța și îndemnarea.

Louis-François Guerlain e din Picardia, iar picarzii sunt meseriași fără cusur și oameni de treabă. Mai mult, el a înțeles că fabricarea de vase din cositor și comerțul cu mirodenii vor merge foarte bine în noua orânduire republicană; născută din ruinele fostei monarhii, ea abolise, în 1791, sistemul de bresle și îl înlocuise cu libera inițiativă. Adept al ideilor progresiste, încă de la începutul Revoluției, Louis-François își educă urmașii în credința republicană și în spiritul anului II¹. Deviza lui e: „Respect pentru familie, respect pentru proprietate.”²

Tânărul Pierre-François-Pascal înțelege pe deplin sensul acestei formule lapidare. Dar cum o interpretează? Firește, nu e prea doritor să înceapă să muncească alături

¹ În anul II al noului calendar republican (1793-1794), printre altele, se decretează Cultul Rațiunii și al Ființei Supreme și se consacră principiul separației Statului de Biserică (n. tr.).

² Arhivele Sylvie Guerlain: P.F.P. Guerlain, *Către toți electorii din departamentul Somme*, Paris, 25 martie 1848 (n.a.).

de tatăl lui, să continue o viață din care nu lipsește nimic, în afară de ceea ce e esențial: să-ți împlinești visurile, să-ți depășești limitele cât de des poți, să înalți cât mai sus numele Guerlain. Independent, Pierre-François-Pascal are intenția clară să profite de libera inițiativă care pare să deschidă noi orizonturi în Franța, dar și în întreaga Europă și, de ce nu, într-o zi, în Statele Unite, o lume nouă și plină de promisiuni. Spre deosebire de destinul tatălui său, al lui nu va fi știut dinainte: Pierre-François-Pascal vrea să îl construiască așa cum și-l dorește.

Nu poate uita „cuibul de miresme“ care era în copilărie prăvălia negustorului de mirodenii Louis-François Guerlain. Floare de muscat, nucșoară, cuișoare, scorțișoară, piper, vanilie... Venite din tărâmurii depărtate, numele lor stă scris pe borcanele care le închid prețioasele arome. Pierre-François-Pascal a învățat fiecare condiment exotic, l-a mirosit și l-a gustat. Cu ele i s-au trezit simțurile, memoria olfactivă i s-a hrănit din ele. An după an, băiatul, un pic zurbagiu, dar cu mintea ascuțită, e din ce în ce mai sigur: drumul lui e legat de mirodenii. În fiecare zi devine și mai „expert în mirosuri“, un „Nas“, cum am spune azi. De unde și starea de nemulțumire, că nu poate să-și folosească talentul, fiindcă e obligat să-i calce tatălui pe urme.

Cu asta nu poate să se împace deloc.

Așa că, la nouăsprezece ani, Pierre-François-Pascal Guerlain își anunță părinții că vrea să obțină Emanciparea – nu e încă major – și să plece din Abbeville. Nici Revoluția, nici Imperiul, nici întoarcerea dinastiei de Bourbon nu scosese rășelul din amorțeală; băiatul se înăbușă în el, firește. Nu visează neapărat la o aventură exotică, pe drumul mirodeniilor care îi legănaseră copilăria, dar, oricum, ar vrea să facă din pasiunea pentru parfumuri mijlocul de a-și realiza ambițiile. Hotărârea de a părăsi Picardia nu vine din vreo furie ivită din senin, ci dintr-o puternică dorință de independență.

Tatăl lui, ne închipuim și singuri, își ascunde cu greu dezamăgirea. Pierre-François-Pascal e unicul lui fiu, singurul care are dreptul să moștenească afacerea familiei. Tată bun, îi promite totuși că are să-l sfătuiască cum poate mai bine, ca să aibă succes în viitoarea carieră. Mama își înghite lacrimile și speră din tot sufletul că băiatul, pe care-l știe la fel de sensibil pe cât e de ambițios, are să reușească. În ochii ei, și înfățișarea lui plăcută, gingașă și distinsă, și părul blond, de bărbat din Nord, ar trebui să îl ajute, să-i facă destinul mai blând. Doar e și curajos, și stăruitor, ba chiar îndeajuns de descurcăreț să nu cadă în prima capcană întinsă de nemiloasa lume a afacerilor.

În acel an, 1817, îmbărbătat de sprijinul familiei și încrezător în viitor, Pierre-François-Pascal Guerlain urcă în trăsură care-l duce la Paris. Nu e nici răzbunător, nici gata să-și calculeze cel mai mic gest; e doar fericit că-și ia destinul în mâini și e pregătit să dea totul pentru a-și îndeplini visul.